

11 Jaar Punt Transect Tel- lingen langs de Zeeschelde (1994-2004)

Blauwborst - Glenn Vermeersch

Figuur 1: Situering van de 23 trajecten.

Tussen haakjes wordt weergegeven tot welke zone het traject behoort.

B = brakwaterzone

O = overgangszone

Z = zoetwaterzone

GB = Groot Buitenschoor (B)

GA = Galgenschoor (B)

PL = Potpolder Lillo (B)

VS = Lillo – Verlegde Schijns (B)

KS = Kallo – Schelde (B)

BL = Schelde thv. Bloklersdijk (B)

BW = Burchtse Weel en Galgenweel (B)

KA = Kruikebeke A-B (O)

KC = Kruikebeke C (O)

KD = Kruikebeke D (O)

NO = Notelaer (Z)

ST = Steendorp – Temse (Z)

BT = Buitenland Stort (Z)

HA = Hamme (Z)

SW = Stort – Weert (Z)

SB = Schor Branst (Z)

ME = Mariekerke Eiland (Z)

KL = Kastel (Z)

VL = Vlassenbroek (Z)

RO = Roggeman –

Groot Schoor Grembergen (Z)

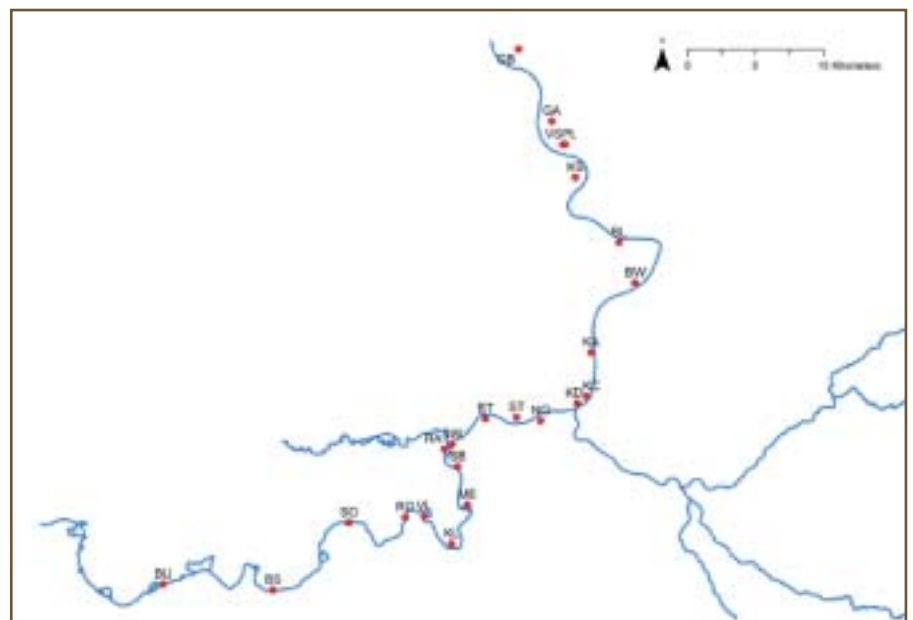
SO = Sint-Onolfspolder (Z)

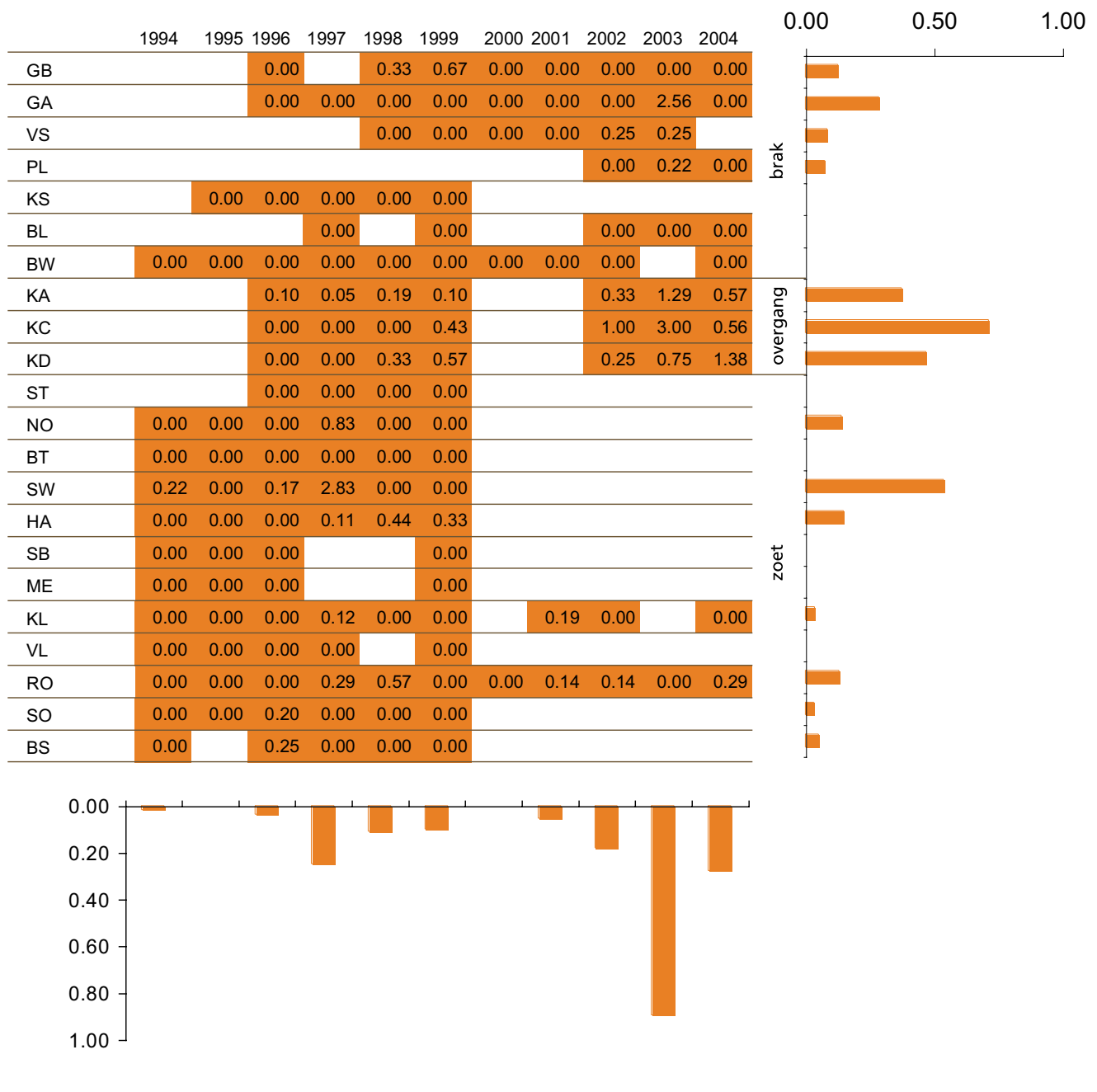
BS = Brede Schoren – Paardenmeersen (Z)

BU = Brug Uitbergen – Ringvaart (Z)

Langs de grotere schorgebieden van de Zeeschelde werden gedurende elf jaar broedvogeltellingen uitgevoerd aan de hand van de Punt-Transect-Telling-methode (PTT-methode). Deze monitoring steunde grotendeels op de inzet van vrijwillige medewerkers. In totaal werden 23 trajecten zo'n drie keer per jaar bezocht (Figuur1). Het grote voordeel van de PTT-methode is dat ze minder arbeidsintensief is dan een territoriumkartering. Nadelen zijn dan weer dat het waarnemen van een soort geen garantie biedt over de broedzekerheid en dat de methode relatieve aantallen oplevert die alleen evoluties of trends weergeven. De relevantie van de resultaten is dus sterk gerelateerd aan de continuïteit van de inspanning.

Voor de aanwezigheid en de structuur van de schorren zijn bepalend voor de samenstelling van de broedvogelpopulaties in de Zeeschelde. Langs de saliniteitsgradiënt neemt de verticale structuurdiversiteit toe in stroomopwaartse richting. Voor de analyse van de resultaten zijn de schorren in 3 categorieën gegroepeerd; nl brakke schorren, schorren gelegen in de overgangszone en zoete schorren. De brakke schorren situeren zich tussen de Belgisch-Nederlandse grens tot aan Burchtse Weel en Galgenweel. Deze schorren bestaan overwegend uit rietvegetaties en worden

Figuur 2: Grafische weergave van de veranderingen in aantallen Canadese Gans (gemiddeld aantal per punt), zowel in ruimte (uitgezet per traject) als in tijd (voor de periode 1994-2004).

gekenmerkt door een relatief beperkte verticale structuurdiversiteit. Ter hoogte van Kruikeke bevinden zich de schorren van de overgangszone. De vegetatie bestaat er overwegend uit riet en ruigte, maar door de dalende zoutinvloed kunnen struwelen en bossen zich in beperkte mate vestigen. Stroomopwaarts Kruikeke situeren zich de zoete schorren die gekenmerkt worden door een dominantie van bos en struweel. Het aandeel riet en ruigte varieert naargelang het toegepaste kap- en maaibeheer. De getelde trajecten werden elk in één van deze drie zones ondergebracht (Figuur 1).

In totaal werden 134 vogelsoorten waargenomen (inclusief niet broedende soorten), waarvan zes niet inheemse: Canadese Gans, Casarca, Fazant, Nijlgans, Rode Patrijs en Zwarte Zwaan. Op het totaal van 3197 getelde punten, waren Tijftjaf (16%), Winterkoning (15%) en Merel (15%) de meest frequent aangetroffen soorten. Van Waterpieper, Wespendif en Zwarte specht was er telkens slechts 1 waarneming.

Voor veel soorten(groepen) konden duidelijke ruimtelijke patronen worden vastgesteld. Zo vertoonden ondermeer Groene Specht, Merel en Zanglijster een voorkeur voor de trajecten gesitueerd in de zoete zone van de Zeeschelde. Soorten met een duidelijke voorkeur voor de brakke zone waren onder andere Scholekster, Zilverplevier en Wulp. Algemeen nam de diversiteit toe in stroomopwaartse richting.

Bergeend - Glenn Vermeersch

Trends in aantallen waren niet altijd even duidelijk en/of significant en zelden gebiedsdekkend. Per zone werden echter veranderingen in de aantallen vastgesteld voor een aantal soorten.

Torenavalk is significant achteruitgegaan gedurende de telperiode, vooral in het brakke deel en in de overgangszone. Over de Vlaamse trend van de soort is er echter onvoldoende informatie waardoor een vergelijking niet mogelijk is.

Canadese Gans is significant toegenomen, de toename werd vooral geregistreerd in de overgangszone rond Kruibeke waar de aantallen in 2003 zeer hoog waren op de trajecten Kruibeke C en Lillo-Verlegde Schijns (Figuur 2). Of de waarnemingen aan het einde van de telperiode de start van een kolonisatie van het brakke deel inluiden, zal de toekomst moeten uitwijzen. Ook Nijlgans vertoonde een significante stijgende trend ($p < 0.01$). De vooruitgang van deze exoten doet zich ook voor op Vlaams niveau. De Scheldevallei is vooral voor Canadese Gans één van de kerngebieden, De Nijlgans heeft in Vlaanderen een "oostelijker" zwaartepunt (ANSELIN & VERMEERSCH 2005) maar heeft in de Zeescheldevallei (oa omgeving Wintam, Noordelijk Eiland) toch ook snel groeiende broedkernen (COECKELBERGH et al. 2003).

In de zoete zone (thv de trajecten Roggeman en Kastel) gingen Nachtegaal ($R = -0.77$, $p = 0.02$) en Blauwborst significant achteruit ($R = -0.75$, $p = 0.02$).

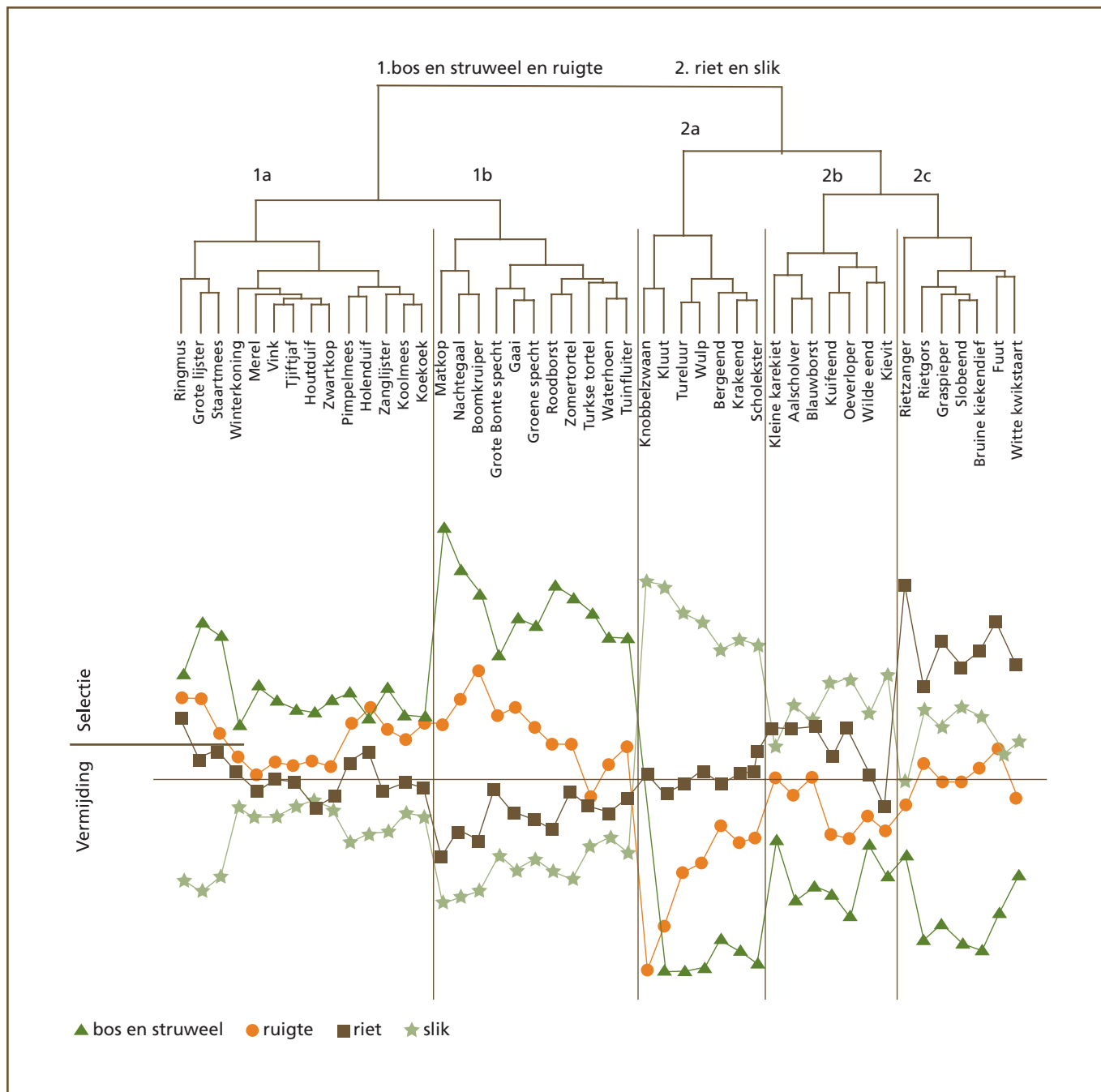
De waarnemingen werden gerelateerd aan de vegetatiekaart van 1992 om selectiefactoren te berekenen, die een maat zijn voor de voor- of afkeur van een soort voor een bepaald vegetatietype of habitat (Figuur 3). De hoogste selectiefactoren voor bos en struweel vinden we bij Matkop, Nachtegaal, Boomkruiper en Roodborst (groep 1b). Ringmus, Grote Ijster, Staartmees en Winterkoning zijn eerder generalisten binnen de groep bos en struweel en ruigte (groep 1a), en werden dus ook meer in andere habitats waargenomen. Een aantal soorten werden duidelijk meer waargenomen op slik (groep 2a): Knobbelzwaan, Kluut, Tureluur, Wulp, Bergeend, Krakeend en Scholekster. Rietzanger, Rietgors, Graspieper, Slobeend vertoonden een duidelijke voorkeur voor riet (groep 2c). Generalisten van riet en slik zijn onder andere Kleine Karekiet, Aalscholver, Blauwborst, Kuifeend, Oeverloper, Wilde Eend en Kievit (groep 2b).

Mits de methode correct en consequent wordt toegepast, is de PTT methode zeker geschikt om de evolutie van de (broed)vogelaantallen langs de Zeeschelde op te volgen, ook al is de methode niet voor alle soorten even geschikt. De praktijk wees echter uit dat voor de broedvogelmonitoring langs de Zeeschelde misschien beter uitgekeken wordt naar een andere methode omdat de sterkte van de dataset staat of valt met de continuïteit waarmee geteld wordt. Als alternatief voor de jaarlijkse monitoring aan de hand van de PTT-methode kan bijvoorbeeld niet jaarlijkse territoriumkartering overwogen worden.

Ingrid Verbesssem
Ralf Gyselings
Tom Van den Neucker
Erika Van den Bergh
Anny Anselin

ingrid.verbesssem@inbo.be

Tot slot willen we alle vrijwilligers die zich in die 11 jaar PTT-monitoring hebben ingezet van harte bedanken: A. Anselin, R. Caluwé, J. Cordaro, F. D'Hollander, N. Daniëls, C. De Buyzer, G. De Keyser, S. De Saeger, L. De Wit, P. Gerenét, G. Heyrman, W. Filipaert, J. Maebe, R. Maes, F. Moens, A. Muylaert, P. Neiryck, F. Schoeters, G. Smet, P. Vande Putte, E. Van de Velde, W. Van Ginhoven, W. Van Kerkhoven, F. Van Lierop, R. Van Mele, J. Van Waeyenberge, G. Vergauwen, W. Verschueren, F. Wagemans, Werkgroep Galgenschoor - Groot Buitenschoor en T. Ysebaert.

Figuur 3: Boven: Groepering van een aantal soorten met een overeenkomende habitatvoorkeur. Beneden: Grootte van voor- of afkeer voor een bepaald vegetatietype. afstand boven de lijn is maat voor voorkeur, afstand onder de lijn is maat voor afkeer. Op deze figuur is bijvoorbeeld te zien dat Roodborst een sterke voorkeur vertoont voor Bos en struweel, en in duidelijk mindere mate voor Ruigte. Riet en Slik worden door de soort vermeden.

Referenties

ANSELIN A., VERMEERSCH G., 2005. De status van broedende verwilderde ganzen in Vlaanderen, in: (2005). Natuur.oriolus 71(bijlage): 111-120

COECKELBERGH CH., DE WIT L., MEES H., MEES P., REYNIERS J., 2003.

Vogels in klein-brabant: voorkomen en verspreiding. Natuurhistorische reeks, 2003/4.

Natuurpunt, Mechelen. 384 pp.